

ISSN: 2181-9416

YURIST AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

HUQUQIY, IJTIMOIIY, ILMIY-AMALIY JURNAL

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

YURIST AXBOROTNOMASI

6-SON, 8-JILD

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 8

LAWYER HERALD

VOLUME 8, ISSUE 6

RAXMONOV Zafarjon Zayniddinovich

O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi
Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish
Instituti Pedagoglar markazi mudiri,
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)
E-mail: z.raxmanov95@gmail.com

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MA'MURIY SUDLAR FAOLIYATINING RIVOJLANISH TENDENSIYASI

For citation (iqtibos keltirish uchun, для цитирования): RAXMONOV Z.Z.
O'zbekiston Respublikasida ma'muriy sudlar faoliyatining rivojlanish tendensiyasi // Yurist
axborotnomasi – Вестник юриста – Lawyer herald. № 6 (2025) B. 25–31.

 6 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2025-2-15>

ANNOTATSIYA

Mazkur ilmiy maqolada O'zbekiston Respublikasida ma'muriy sudlar faoliyatining shakllanishi, huquqiy asoslari hamda rivojlanish tendensiyalari kompleks va tizimli tarzda tahlil qilingan. Tadqiqotda ma'muriy sudlov institutining evolyutsiyasi davlat mustaqilligining dastlabki yillaridan boshlab hozirgi kunga qadar amalga oshirilgan sud-huquq islohotlari, qonunchilikdagi o'zgarishlar va sud amaliyotida shakllangan tendensiyalar asosida yoritilgan. Muallif tomonidan ma'muriy sudlov rivoji uch bosqichga ajratilib, har bir bosqichning o'ziga xos institutsional, protsessual va funksional xususiyatlari ochib berilgan. Ayniqsa, ma'muriy sudlarning alohida sud turi sifatida tashkil etilishi fuqarolar va yuridik shaxslarni davlat boshqaruvi organlari hamda ular mansabdor shaxslarining g'ayriqonuniy qarorlari, harakatlari yoki harakatsizligidan himoya qilishda muhim huquqiy kafolat sifatida baholangan. Shuningdek, maqolada ma'muriy sud ishlarini yuritishning protsessual mexanizmlarini takomillashtirish, sud qarorlari ijrosini ta'minlash, sud jarayonida taraflarning tengligi va tortishuvchanlik prinsiplarini kuchaytirishga qaratilgan islohotlar ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari ma'muriy sudlov institutining inson huquq va erkinliklarini ta'minlashda, shuningdek, davlat va fuqaro o'rtasidagi ommaviy-huquqiy munosabatlarda qonuniylikni ta'minlashdagi ahamiyati tobora ortib borayotganini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: ma'muriy sud, ma'muriy sudlov, ommaviy-huquqiy nizo, sud islohotlari, protsessual kafolatlar.

РАХМОНОВ Зафаржон Зайниддинович

Заведующий Центром педагогов Института переподготовки
и повышения квалификации юридических кадров
при Министерстве юстиции Республики Узбекистан,
доктор философии по юридическим наукам (PhD)
E-mail: z.raxmanov95@gmail.com

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АДМИНИСТРАТИВНЫХ СУДОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН

АННОТАЦИЯ

В данной научной статье проведён комплексный и системный анализ становления, правовых основ и тенденций развития административных судов в Республике Узбекистан. Исследование охватывает эволюцию института административного судопроизводства с первых лет

государственной независимости до современного этапа с учётом масштабных судебно-правовых реформ, изменений в законодательстве и тенденций, сформировавшихся в судебной практике. Автором предложено условное деление развития административного судопроизводства на три этапа, каждый из которых характеризуется своими институциональными, процессуальными и функциональными особенностями. Особое внимание уделено созданию административных судов как самостоятельного вида судебных органов, что существенно укрепило судебную защиту прав и законных интересов физических и юридических лиц от незаконных решений, действий либо бездействия органов государственной власти и их должностных лиц. Кроме того, в статье проанализированы реформы, направленные на совершенствование процессуальных механизмов административного судопроизводства, обеспечение исполнения судебных актов, усиление принципов равенства сторон и состязательности, а также расширение доступа к правосудию по публично-правовым спорам. Сделанные выводы свидетельствуют о возрастающей роли административного судопроизводства в обеспечении прав человека, законности и подотчётности публичной власти в Республике Узбекистан.

Ключевые слова: административные суды, административное судопроизводство, публично-правовые споры, судебные реформы, процессуальные гарантии.

RAKHMONOV Zafarjon Zayniddinovich

Head of the Pedagogical Center of the Training
Institute for Lawyers under the Ministry of Justice
of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Law
E-mail: z.raxmanov95@gmail.com

DEVELOPMENT TRENDS OF ADMINISTRATIVE COURTS' ACTIVITIES IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

ANNOTATION

This scientific article provides a comprehensive and systematic analysis of the formation, legal foundations, and development trends of administrative courts in the Republic of Uzbekistan. The study examines the evolution of the administrative justice system from the early years of state independence to the present, taking into account large-scale judicial reforms, legislative changes, and trends emerging from judicial practice. The author proposes a three-stage model for analyzing the development of administrative justice, revealing the institutional, procedural, and functional characteristics of each stage. Particular emphasis is placed on the establishment of administrative courts as an independent branch of the judiciary, which has significantly strengthened judicial protection for individuals and legal entities against unlawful decisions, actions, or inaction of public authorities and officials. The article also analyzes reforms aimed at improving administrative procedural mechanisms, ensuring effective enforcement of court decisions, enhancing the principles of equality of parties and adversarial proceedings, and expanding access to justice in public-law disputes. The findings of the study demonstrate that administrative justice has evolved into a key institutional guarantee for the protection of human rights and freedoms, as well as for ensuring legality and accountability in relations between the state and citizens. The conclusions presented may serve as a theoretical and practical basis for further improvement of administrative justice and judicial reform policies in Uzbekistan.

Keywords: administrative courts, administrative justice, public-law disputes, judicial reforms, procedural guarantees.

Jismoniy va yuridik shaxslarning huquq va erkinliklarini hamda qonuniy manfaatlarini himoya qilish davlatning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 2-moddasida davlat xalq irodasini ifoda etib, uning manfaatlariga xizmat

qilishi, davlat organlari va mansabdor shaxslarning jamiyat va fuqarolar oldida mas'ul ekanligi mustahkamlangan.

Ta'kidlash joizki, fuqarolar va yuridik shaxslarning huquqlarini himoya qilishda sudlarning roli beqiyos. Ayniqsa, ularni davlat boshqaruv organlari va ularning mansabdor shaxslarining noqonuniy xatti-harakatlari va qarorlaridan himoya qilish vazifasini bajaradigan ma'muriy sudlarning ahamiyati katta.

Shu sababli, so'nggi yillarda ma'muriy sudlar faoliyatini takomillashtirish, ular tomonidan fuqarolar huquqlarini ishonchli himoya qilinishini ta'minlash maqsadida qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Mamlakatimizda ommaviy-huquqiy nizolarni sudlar tomonidan ko'rib chiqish va hal qilishning rivojlanish bosqichlarini tahlil qilishdan oldin ularni muayyan bosqichlarga ajratish maqsadga muvofiq. Mamlakatimizda ma'muriy odil sudlovni rivojlanishi bir qator olimlar tomonidan bosqichlarga ajratilgan holda tadqiq etilgan. Xususan, M.Eshimbetov fikricha O'zbekistonda ma'muriy sudlar faoliyatini rivojlantirishni to'rt bosqichga bo'lib o'rganish maqsadga muvofiq [1]. Unga ko'ra birinchi bosqich 1991-1997-yillarni, ikkinchi bosqich 1997-2016-yillarni, uchinchi bosqich 2016-2021-yillarni va to'rtinchi bosqich 2021-yildan hozirgi vaqtga qadar bo'lgan davrni qamrab oladi. M.Eshimbetov bunday davrlarga bo'lgan holda o'rganishni sohaga oid qonunchilik hujjatlarining takomillashishi va nizoni ko'ruvchi sudlar faoliyati bilan asoslagan.

Fikrimizcha, M.Eshimbetovdan farqli ravishda O'zbekistonda ma'muriy sudlovni quyidagi 3 bosqichga bo'lib o'rganish maqsadga muvofiq:

Birinchi bosqich – 1991-2016 yillar:

Ikkinchi bosqich – 2017-2020 yillar

Uchinchi bosqich – 2021-yildan hozirga qadar.

Ma'muriy sudlov rivojlanishining birinchi bosqichiga xos xususiyat shundan iboratki, mazkur davrda ommaviy-huquqiy nizolarni ko'rib chiqishga ixtisoslashgan alohida ma'muriy sudlar mavjud bo'lmagan. Bunday nizolar xo'jalik sudlari hamda fuqarolik ishlari bo'yicha sudlar tomonidan umumiy vakolat doirasida ko'rib chiqilgan. Quyida ma'muriy sudlov tizimining rivojlanish bosqichlari va har bir bosqichning o'ziga xos jihatlari tahlil qilinadi.

Shuni ham qayd etish joizki, ma'muriy sudlov tizimi rivojlanishining birinchi bosqichida sud-huquq sohasida mustahkam qonunchilik bazasi shakllantirildi. Jumladan, davlat mustaqilligining huquqiy poydevori hisoblangan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinib, uning XXII bobi to'liq O'zbekiston Respublikasi sud hokimiyatiga bag'ishlandi.

Ushbu bosqichning o'ziga xos xususiyati mustaqil O'zbekiston sharoitida ijro etuvchi hokimiyat organlari tomonidan qabul qilingan, normativ-huquqiy xarakterga ega bo'lmagan majburiy tusdagi hujjatlar, shuningdek, ular mansabdor shaxslarining xatti-harakatlari (harakatsizligi) ustidan davlat hokimiyatining ijro etuvchi tarmog'idan institutsional jihatdan mustaqil bo'lgan sud hokimiyatiga shikoyat qilish huquqining konstitutsiyaviy darajada kafolatlanganligi bilan tavsiflanadi.

Shunday qilib, 1991–2016-yillar mobaynida ma'muriy organlar qarorlari, shuningdek, ular mansabdor shaxslarining xatti-harakatlari (harakatsizligi) ustidan sud tartibida shikoyat qilish mexanizmi hamda mazkur toifadagi ishlarni sudlarda ko'rib chiqishning o'ziga xos protsessual xususiyatlari bosqichma-bosqich shakllantirilib, izchil ravishda takomillashtirib borildi.

Biroq ushbu davrda ma'muriy-huquqiy nizolar xo'jalik sudlari va umumiy yurisdiksiya sudlari tomonidan ko'rib chiqilganligi sababli, ayrim hollarda bir xil toifadagi ishlar bo'yicha sud amaliyotida turlicha yondashuvlar shakllandi, shuningdek sudlovga taalluqlilik masalalari yuzaga keldi.

Mazkur muammolarga huquqiy yechim topish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumi hamda O'zbekiston Respublikasi Oliy xo'jalik sudi Plenumining tegishli qarorlari qabul qilindi.

Shu bilan birga, ixtisoslashgan sudlarni tashkil etish zarurati va ishlar yurituvini ixtisoslashgan sudlar hamda umumiy yurisdiksiya sudlari o'rtasida taqsimlash masalasi maxsus bilim va alohida protsessual tartib-taomillarni talab etuvchi nizolar paydo bo'lishi bilan yanada dolzarb ahamiyat kasb etdi. Bunda ushbu nizolarning qaysi sud vakolati doirasiga taalluqli ekanligini aniq belgilash muhim ahamiyatga ega bo'ldi.

Ana shu ehtiyojdan kelib chiqib, 2016-yil 21-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Sud-huquq tizimini yanada isloh qilish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-4580-son Farmoni qabul qilinib, unga muvofiq fuqarolik, jinoyat ishlari bo'yicha sudlar va xo'jalik sudlari vakolatlarini qayta ko'rib chiqish orqali ma'muriy sudlarni tashkil etish vazifasi belgilandi [2].

Ma'muriy sudlar tizimini shakllantirishning **ikkinchi bosqichi** 2017-yil 7-fevralda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi [3] hamda 2017-yil 21-fevralda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasi sud tizimi tuzilmasini tubdan takomillashtirish va faoliyati samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Prezident Farmonlari [4] bilan boshlandi.

Mazkur Farmonga muvofiq, sud hokimiyati mustaqilligini ta'minlashga qaratilgan institutsional islohotlar doirasida sudyalarning hamjamiyatining oliy organi sifatida O'zbekiston Respublikasi Sudyalarning oliy kengashi tashkil etildi. Shu bilan birga, sud tizimidagi dualizmga barham berish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi va Oliy xo'jalik sudi birlashtirilib, yagona oliy sud organi – O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi qayta shakllantirildi.

Farmonning eng muhim jihatlaridan biri davlat organlari hamda ularning mansabdor shaxslari tomonidan yo'l qo'yiladigan g'ayriqonuniy qarorlar, harakatlar yoki harakatsizliklar ustidan fuqarolarning sudga murojaat qilish huquqini samarali ta'minlashga qaratilgan maxsus ma'muriy sudlar tizimining joriy etilganligi bilan izohlanadi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi tarkibida ma'muriy ishlar bo'yicha sudlov hay'ati, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri ma'muriy sudlari, shuningdek tuman (shahar) ma'muriy sudlari tashkil etildi.

Keyinchalik, 2017-yil 6-aprelda qabul qilingan O'RQ-426-sonli Qonun bilan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga tegishli o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilib, 107-moddaning birinchi qismi yangi tahrirda bayon etildi. Unga muvofiq, O'zbekiston Respublikasi sud tizimi Konstitutsiyaviy sud, Oliy sud, harbiy sudlar, shuningdek fuqarolik, jinoyat, iqtisodiy va ma'muriy sudlarni o'z ichiga olgan yaxlit, ko'p bosqichli tizim sifatida belgilab qo'yildi. Mazkur konstitutsiyaviy norma ma'muriy sudlarning alohida sud turi sifatida institutsional jihatdan mustahkamlanganligini anglatdi.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, 2017-yil 1-iyunga qadar davlat organlari va ular mansabdor shaxslarining harakatlari (harakatsizligi) ustidan shikoyatlar turli protsessual tartiblarda ko'rib chiqilgan. Xususan, bunday nizolar Fuqarolik protsessual kodeksi va Xo'jalik (iqtisodiy) protsessual kodeksiga muvofiq fuqarolik ishlari bo'yicha sudlar va xo'jalik sudlari tomonidan hal etilgan, ma'muriy huquqbuzarliklarga oid ishlar esa Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks asosida jinoyat ishlari bo'yicha sudlar vakolatiga kiritilgan edi.

Mazkur davr ommaviy-huquqiy nizolarni hal qilishga ixtisoslashtirilgan alohida ma'muriy sudlarning tashkil etilishi bilan ajralib turadi. M.Eshimbetov ushbu bosqichni "sud hokimiyati tizimida ma'muriy va boshqa ommaviy huquqiy munosabatlardan kelib chiquvchi nizolarni hal etishga ixtisoslashgan sudlar, ma'muriy sudlarning tashkil etilishi hamda nizoni sudda ko'rishning protsessual tartibini belgilovchi kodeks qabul qilinganligini ko'rsatadi" deya tariflaydi.

Qayd etish joizki, ma'muriy sudlarning tashkil etilishi fuqarolar hamda yuridik shaxslarning huquq va qonuniy manfaatlarini sud orqali himoya qilish tizimini sifat jihatdan yangi bosqichga

ko'tardi. Zero, ma'muriy-huquqiy nizolarning ixtisoslashgan sudyalar tomonidan ko'rib chiqilishi ishlarning o'z vaqtida, xolis va yuqori professional darajada hal etilishini ta'minlashga xizmat qildi.

Mamlakatimizda ma'muriy sudlar institutining joriy etilishi O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida belgilangan ustuvor vazifalar bilan uzviy bog'liq bo'lib, mazkur hujjatda ma'muriy sudlarni tashkil etish inson huquqlarini himoya qilishga qaratilgan sud hokimiyatining haqiqiy mustaqilligini ta'minlash, sud ishlarini ko'rish va hal etish sifatini oshirish, shu orqali fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini mustahkamlashga qaratilgan chora sifatida nazarda tutilgan.

2018-yildan boshlab ma'muriy sudlar rivojida sifat jihatdan yangi bosqich boshlanib, ma'muriy sud ishlarini yuritish instituti to'liq shakllandi va mustaqil protsessual huquqiy asosga ega bo'ldi. Bu davrda ma'muriy sudlovni tartibga soluvchi maxsus qonunchilik bazasi yaratildi.

Xususan, "Ma'muriy tartib-taomillar to'g'risida"gi Qonun hamda Ma'muriy sud ishlarini yuritish to'g'risidagi kodeksning qabul qilinishi mazkur sohadagi islohotlarning muhim bosqichi hisoblanadi. Zero, ma'muriy sudlovni amalga oshiruvchi sudlar faoliyatini tartibga soluvchi protsessual kodeks ma'muriy-huquqiy nizolarning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ularni hal etishga qaratilgan maxsus huquqiy normalarni o'z ichiga oldi.

Shuni ta'kidlash lozimki, ma'muriy sudlar 2017-yil 1-iyundan faoliyat yurita boshlagan dastlabki davrda ma'muriy ishlarni ko'rib chiqishda protsessual harakatlar O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi qoidalari asosida amalga oshirilgan.

Keyinchalik, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-iyulda qabul qilingan "Sudlar faoliyatini yanada takomillashtirish va odil sudlov samaradorligini oshirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-6034-sonli Farmoni ijrosini ta'minlash doirasida 2021-yil 1-yanvardan e'tiboran sud tizimida navbatdagi institutsional islohot amalga oshirildi. Unga muvofiq, viloyat va ularga tenglashtirilgan fuqarolik ishlari bo'yicha, jinoyat ishlari bo'yicha hamda iqtisodiy sudlar negizida sudyalarning qat'iy ixtisoslashuvi saqlangan holda, ish yuritish turlari bo'yicha alohida sudlov hay'atlariga ega bo'lgan Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar umumyurisdiksiya sudlari tashkil etildi.

Ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlar bo'yicha ish yuritish vakolati ma'muriy sudlardan jinoyat ishlari bo'yicha sudlarga o'tkazildi. Shu bilan birga, ma'muriy hamda boshqa ommaviy-huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan nizolarni ko'rib chiqishga ixtisoslashgan Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar markazlari va Toshkent shahrida tumanlararo ma'muriy sudlarni tashkil etish munosabati bilan tuman (shahar) ma'muriy sudlari faoliyati tugatildi.

Mazkur islohotlar fuqarolarning odil sudlovga yetib borish imkoniyatlarini kengaytirish, sudda ishlarni ko'rib chiqish sifatini oshirish, xolis, adolatli va qonuniy sud qarorlarini qabul qilish uchun zarur bo'lgan protsessual kafolatlarini mustahkamlashga qaratildi. Xususan, taraflarning tengligi va tortishuvchanlik prinsiplarini amalda ta'minlashga xizmat qiluvchi mexanizmlar sezilarli darajada kengaytirildi.

Mazkur bosqichda sud-huquq sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mantiqiy davomi sifatida sud tizimida, jumladan ma'muriy sudlovda "bir sud – bir instansiya" tamoyili joriy etildi. Natijada Oliy sudning nazorat instansiyasi bekor qilinib, ishlar bo'yicha sud qarorlarini kassatsiya tartibida qayta ko'rib chiqish instituti joriy etildi.

Ma'muriy sudlov tizimi rivojlanishining **uchinchi bosqichi** 2021-yildan boshlanib, hozirgi kunga qadar davom etmoqda. Ushbu davr ma'muriy sudlovni yanada takomillashtirishga qaratilgan keng ko'lamli institutsional va protsessual islohotlar bilan xarakterlanadi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6034-sonli Farmoniga muvofiq [5], 2021-yil 1-yanvardan e'tiboran ma'muriy huquqbuzarliklarga oid ishlarni ko'rib chiqish vakolati ma'muriy sudlardan jinoyat

ishlari bo'yicha sudlarga o'tkazildi. Bu esa ma'muriy sudlar faoliyatini faqat ommaviy-huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan sof ma'muriy nizolarni ko'rib chiqishga yo'naltirish imkonini yaratdi.

Mazkur masala yuzasidan fikr bildirgan M.Eshimbetovning ta'kidlashicha, ma'muriy sudlar faoliyatining dastlabki uch yildan ortiq davri asosan amaliy tajriba to'plash bosqichi bo'lgan [6]. Ushbu davrda ma'muriy sudlar tomonidan bir vaqtning o'zida ham ommaviy-huquqiy nizolar, hamda ma'muriy huquqbuzarliklarga oid ishlar ko'rib chiqilgani sud faoliyatini ixtisoslashtirish nuqtayi nazaridan maqsadga muvofiq emasligi haqida xulosaga kelingan.

Uchinchi bosqichdagi islohotlarning mantiqiy davomi sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 29-yanvarda "Davlat organlari bilan munosabatlarda fuqarolar va tadbirkorlik subyektlari huquqlarining samarali himoya etilishini ta'minlash hamda aholining sudlarga bo'lgan ishonchini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-107-son qaror qabul qilindi [7]. Mazkur qaror bilan ma'muriy sudlov sohasida qator yangi mexanizmlarni joriy etish nazarda tutildi.

Xususan, ma'muriy sud ishlarini yuritish "sudning faol ishtiroki" tamoyili asosida amalga oshirilishi belgilab qo'yildi. Bunda sudlarga ishning haqiqiy holatlarini aniqlash maqsadida o'z tashabbusi bilan dalillarni yig'ish majburiyati yuklatilib, huquqi buzilgan fuqaro yoki tadbirkorlik subyekti uchun dalillar to'plashda faqat o'z imkoniyatlari doirasida ishtirok etish sharoiti yaratildi.

Shuningdek, huquqi buzilgan shaxsga ommaviy-huquqiy munosabatdan kelib chiqadigan nizo bilan bir qatorda unga sababiy bog'liq bo'lgan zararni undirish talabini ham ma'muriy sudga kiritish huquqi berildi hamda bunday talablarni ko'rib chiqish ma'muriy sudlar vakolatiga o'tkazildi.

Qarorga muvofiq, ma'muriy sudlarning ommaviy-huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan ishlar bo'yicha qabul qilgan hal qiluv qarorlari davlat organlari yoki tashkilotlari tomonidan ijro etilmagan taqdirda, ularning mansabdor shaxslariga nisbatan sud jarimalarini qo'llash mexanizmi joriy etildi. Shu bilan birga, mazkur toifadagi ishlar bo'yicha taraflar o'rtasida yarashuvga erishish hamda qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollarda kelishuv bitimini tuzish imkoniyati kengaytirildi.

Bundan tashqari, davlat organlari yoki tashkilotlari ommaviy-huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan ish bo'yicha hal qiluv qarorini u qonuniy kuchga kirgan kundan e'tiboran bir oy muddatda ijro etishi va bu haqda ma'muriy sudni xabardor qilishi majburiyati belgilandi. Sud hujjati ijro etilmagan taqdirda mansabdor shaxslarga nisbatan sud jarimasi qo'llanilishi, qaror takroran bajarilmagan hollarda esa mazkur jarimaning oshirilgan miqdorda tayinlanishi nazarda tutildi.

Mazkur qarorda belgilangan topshiriqlar ijrosini ta'minlash maqsadida 2023-yil 26-aprelda qabul qilingan O'RQ-833-sonli Qonun [8] bilan Ma'muriy sud ishlarini yuritish to'g'risidagi kodeksga qator o'zgartirish va qo'shimchalar kiritildi. Shuningdek, fuqarolarning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida mustahkamlangan sud orqali himoyalanih hamda sudga murojaat qilish huquqlari kafolatlarini yanada kuchaytirish, buzilgan huquq va erkinliklarini, shu jumladan qonuniy manfaatlarini kengroq himoya qilish, odil sudlovga yetib borish imkoniyatlarini oshirish, ishlar sudlarda o'z vaqtida va sifatli ko'rib chiqilishini ta'minlash, sud qarorlarini qayta ko'rib chiqishda o'rta bo'g'in – viloyat sudlari va ularga tenglashtirilgan sudlar salohiyatidan samarali foydalanish, shu bilan birga fuqarolarning ortiqcha sud xarajatlarini kamaytirish maqsadida 2023-yil 25-dekabrda qabul qilingan O'RQ-889-sonli Qonun bilan mazkur kodeksga yana tegishli o'zgartirishlar kiritildi. Ushbu qonun bilan sud hujjatlarini qayta ko'rib chiqishning yangi bosqichi – taftish instansiyasi joriy etildi [9].

Ma'muriy sudlov tizimini takomillashtirishga qaratilgan navbatdagi muhim yangiliklar O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 30-yanvardagi PQ-33-sonli qarori bilan joriy etildi [10]. Mazkur qarorga muvofiq, ma'muriy sudlar faoliyatiga qator institutsional va protsessual

mexanizmlar kiritildi. Xususan, qaror, harakat yoki harakatsizligi ustidan shikoyat qilingan davlat organining mansabdor shaxsi yoki uning vakilining sud majlisida majburiy ishtirok etishini ta'minlash tartibi belgilab qo'yildi.

Shu bilan birga, ma'muriy sud ish yurituvida ishlarning tezkor va sifatli ko'rib chiqilishini ta'minlash, fuqarolar hamda tadbirkorlik subyektlariga o'z huquqlarini himoya qilish uchun qo'shimcha protsessual imkoniyatlar yaratishga qaratilgan dastlabki eshituv instituti joriy etildi.

Xulosa qilib aytganda, mamlakatimizda ma'muriy-huquqiy nizolarni ko'rib chiqishga ixtisoslashgan sudlar tizimining shakllantirilishi fuqarolar va yuridik shaxslarni davlat boshqaruvi organlari hamda ular mansabdor shaxslarining g'ayriqonuniy qarorlari, harakatlari yoki harakatsizligidan sud orqali himoya qilish samaradorligini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqdi. Bu esa ma'muriy sudlov institutining inson huquq va erkinliklarini ta'minlashdagi ahamiyati tobora ortib borayotganini yaqqol namoyon etadi.

Iqtiboslar/Snoski/References:

1. Eshimbetov M. Ma'muriy organlar va ular mansabdor shaxslarining qarorlari, harakatlari, harakatsizligi yuzasidan kelib chiqdigan nizolarni sudda ko'rib chiqish tartibini takomillashtirish. Yu.f.f.d. doktorlik dissertatsiyasi. - T. TDYU. 13 bet.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Sud-huquq tizimini yanada isloh qilish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-4580-son Farmoni // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2016 y., 43-son, 497-modda.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 01.05.2021 y., 06/21/6217/0409-son.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi sud tizimi tuzilmasini tubdan takomillashtirish va faoliyati samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-4966-son Farmoni // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 23.08.2025 y., 06/25/140/0771-son.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Sudlar faoliyatini yanada takomillashtirish va odil sudlov samaradorligini oshirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-6034-son Farmoni // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 23.08.2025 y., 06/25/140/0771-son.
6. Eshimbetov M. Ma'muriy organlar va ular mansabdor shaxslarining qarorlari, harakatlari, harakatsizligi yuzasidan kelib chiqdigan nizolarni sudda ko'rib chiqish tartibini takomillashtirish. Yu.f.f.d. doktorlik dissertatsiyasi. - T. TDYU. 13 bet.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 29-yanvarda "Davlat organlari bilan munosabatlarda fuqarolar va tadbirkorlik subyektlari huquqlarining samarali himoya etilishini ta'minlash hamda aholining sudlarga bo'lgan ishonchini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-107-son qaror // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 29.01.2022-y., 07/22/107/0083-son.
8. O'zbekiston Respublikasining "Davlat organlari bilan munosabatlarda fuqarolar va tadbirkorlik subyektlari huquqlarining samarali himoya qilinishini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha choralar ko'rilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi O'RQ-833-son Qonuni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 27.04.2023-y., 03/23/833/0236-son.
9. O'zbekiston Respublikasining "Davlat organlari bilan munosabatlarda fuqarolar va tadbirkorlik subyektlari huquqlarining samarali himoya qilinishini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha choralar ko'rilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi O'RQ-833-son Qonuni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 27.04.2023-y., 03/23/833/0236-son.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Fuqarolar va tadbirkorlik subyektlarining huquqlarini sud orqali himoya qilishning zamonaviy mexanizmlarini joriy etish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-33-son qarori // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 30.01.2025 y., 07/25/33/0091-son.

YURIST AXBOROTNOMASI

6-SON, 8-JILD

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 8

LAWYER HERALD

VOLUME 8, ISSUE 6

ISSN 2181-9416

DOI JURNAL: 10.26739/2181-9416